

Aristoteles. Kategorien.

Grgić, Filip

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1988, 14, 192 - 195**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:095818>

Rights / Prava: [In copyright](#) / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

mora zadovoljavati da bi bilo sutstvo (mora naime biti *ύποκείμενον*, χωριστόν i тόδε τι) te naglašuje da »ovi uslovi... posredno predstavljaju merila jednosti bivstva« (371). Ontologiski primat sutstva spram ostalih kategorijalno raspoređenih bića jest u njegovoj odvojivosti i jednosti, a »posledica ovog naglašavanja odvojenosti i samobitnosti bivstva jeste *умножавање* jednosti unutar svemira nauštrb njegove *jedinstvene celovitosti*« (402).

Iako ovako istumačen pojam sutstva može sugerirati da je u njemu sadržan odgovor na pitanje o tome što je za Aristotela u pravome smislu jedno, taj se zaključak ne dâjednostavno izvesti. Žunjić naime ističe *relativnu* jednost sutstva, a ta relativnost proizlazi iz različitosti određenja koja Aristotel pripisuje tome pojmu te iz njegove mnoštvenosti. Kako onda uspostaviti toliko traženo jedinstvo stvarnosti i jedinstvo filozofije? Time se autor bavi zadnjem poglavljju knjige, a njegova je argumentacija usmjerena na pokazivanje kako problemskoga jedinstva Aristotelove filozofije, tako i jedinstva znanja unutar nje. Ovo se potonje jedinstvo uspostavlja putem neodvojive sveze koja postoji između organizacije kategorijalne mnoštvenosti bića u strukturi πλος ἐν i organizacije kauzalno-teleološkog sklopa po načelu »niza« (ερεγῆς); ta činjenica pokazuje da »postoji podudarnost prveg bivstva u kategorijalnom svodenju i prvog bivstva kao nepokretnog pokretača u nizu« (426) te da se »odnos "spram jednog" i "niz" medusobno povezuju preko "srazmere"« (ibid.). Na taj se način, u smjeru od ontologiske k teologiskoj razini razmatranja, i ocrtava jedinstvo »tražene znanosti«.

Pokušamo li prosuditi u čemu se sastoji osnovna važnost ove studije, onda prije svega moramo naglasiti da ona unosi dosta novih elemenata u proučavanje Aristotelove prve filozofije. Iako je pojam jednog u raspravama o Aristotelu i dosada bio eksponiran kao važan moment, u ovoj ga knjizi nalazimo ne samo vrlo sustavno objašnjenog, nego i stavljeno u sâmo središte pitanja o pravoj naravi i smislu Aristotelove metafizike. Ipak, ovakvo se čitanje Aristotela ne bi moglo jednostavno nazvati henologijskim, budući da bi takva kvalifikacija bila upravo obrnuta od Žunjićeve intencije koja, posredno, želi otkloniti mogućnost bilo kakva jednostranog tumačenja. Njegova je argumentacija vrlo koherentna i jasna, terminologiski utemeljena (posebno su z. imljiva prevodilačka rješenja ključnih Aristotelovih ontologijskih naziva) te potpomo- gnuta opširnom sekundarnom literaturom. U procjeni knjige ne treba zanemariti još jedan bitan detalj: budući da u nas gotovo i ne postoji sustavnije proučavanje Aristotelove metafizike, ovo bi djelo moglo poslužiti kao snažan poticaj za popravljanje takve situacije.

Filip Grgić

ARISTOTELES, KATEGORIEN,
übersetzt und erläutert von Klaus Oehler,
Akademie-Verlag, Berlin 1984.

(Aristoteles: Werke in deutscher Übersetzung. Hrsg. von H. Flashar, Band 1, Teil 1)

Pred nama je deseti njemački prijevod Aristotelova spisa *Kategorije*, obogaćen dosad najopsežnijim objašnjenjima u koje spadaju »Uvod« (37-120), bibliografija (120-153), komentari uz tekst (158-289) te popis mjesta iz *Corpus Aristotelicum* na kojima se nabrajaju kategorije (289-293). Ktome, tu su i kraće »Uvodne napomene uz petnaest poglavljja *Kategorija*« (153-158), popis logičkih simbola (293) i predmetno kazalo (294-296). Prijevod je rađen na temelju grčkoga izvornika što ga je izdao L. Minio-Paluello (Oxford 1949, 1956).

Od prvog prijevoda na starovisokonjemački (Notker Labeo u XI. st.) te novovisokonjemački (Salomon Maimon 1794) i mnogih izdanja nastalih u doba pojačana interesa za proučavanje Aristotela u XIX. i XX. st. može se slobodno reći da se u Njemačkoj (a ni uopće) nije pojavilo izdanje *Kategorija* koje bi po temeljitosti i opsežnosti komentar nadmašilo ovaj Oehlerov spis. Po tome se on približuje i antičkim komentarima. Velik je posao uradio Klaus Oehler

koji se, posebno radom o *Naku o noetičkom i dianoetičkom mišljenju u Platona i Aristotela* te nekolikim drugim radovima,¹ istakao kao jedan od ponajboljih današnjih poznavalaca Aristotela. Stoga se na ovu knjigu treba osvrnuti ne samo kao na jedan od mnogobrojnih prijevoda Aristotelovih *Kategorija* nego kao i na vrijednu studiju o tome problemu, jednu od najtemeljitijih od doba Trendelenburga, Bonitza i drugih istraživača u XIX. st.² —

U »Uvod« bismo mogli razlikovati četiri osnovna dijela: 1. povijest nauka o kategorijama; 2. stanje istraživanja Aristotelova nauka o kategorijama od XIX. st. do danas; 3. Oehlerovo razlikovanje glavnih stupnjeva toga Aristotelova učenja i 4. napoljene o literarnom obliku *Kategorija*.

Konstatirajući da se početak problema kategorija ne podudara s početkom filozofiranja, nego da razmatranje kategorija otpočinje tek nakon što mišljenje otkriva sebe sama kao predmet i stupa u istraživanje formi logosa (bitak, mišljenje, jezik), Oehler se najprije ukratko osvrće na teorije kategorija tokom povijesti filozofije, od Platona do suvremene analitičke filozofije, posebnu pažnju posvećujući Ch. S. Peirceu (52-56), koji je i inače česta tema njegovih radova. Nadalje, on referira o glavnim radovima o Aristotelovim kategorijama od XIX. st. do danas; spominju se: A. Trendelenburg, H. Bonitz, O. Apelt, E. Kapp, K. von Fritz, J.L. Ackrill, M. Frede, P. Aubenque i J. Vuillemin. No, za nas je u svakom slučaju najzanimljiviji treći dio naslov kojega je »Uvod u Aristotelov nauk o kategorijama«. Oehler razlikuje tri stupnja u razvoju Aristotelova nauka o kategorijama, kojima odgovaraju i tri grupe spisa: 1. *Topika*; 2. *Kategorije i Analitike*; 3. *Metafizika, Fizika, O duši i Nikomahova etika*. Za prvu je fazu (najznakovitije je mjesto Top. A9) karakteristično da tablica od deset kategorija ovdje predstavlja klasifikaciju tipova predikacije te da tu ne nalazimo analizu prvoga sustva (ovoća) kao subjekta predikacije. Problem predikacije Aristotel preuzima od prethodnikâ, prije svih od Platona: »Iz predmeta koji Platon u Sofistu približno objašnjava samo u formi ekskursa, nastaje u Aristotela centralni predmet istraživanja« (84) i to na trostrukom planu: istraživanje odnosa imena i glagola (*De interpretatione*), istraživanje odnosa subjekta i predikata (*Kategorije*) i istraživanje samoga problema predikacije (*Analitike*). Ono što Aristotel u *Topici* nazivlje źivočišnim obrazovano je iz mogućih odgovora na određenu vrstu pitanja; predikat se razumije kao odgovor na jedno pitanje, a pitanje tî źeri označuje prvu kategoriju.

To se pak tî źeri može razumjeti dvojako: ili kao da je združeno samo s prвom kategorijom, ili kao da pripada svim kategorijama. Ta se dva aspekta ujedinjuju; »tek nakon ujedinjenja tih aspekata može se doći do fundamentalnoga razlikovanja između predikacije unutar jedne jedine kategorije i predikacije preko granica pojedinih kategorija, tj. između esencijalne i akcidentalne predikacije« (88). Ovu prvu fazu razvoja Aristotelova nauka o kategorijama Oehler zove »formativnom« fazom.

Drugu fazu karakterizira razvoj teorije o prвome sutstvu, ali ontološko postavljanje problema još uvijek izostaje, odnosno bitak se još uvijek ne strukturira prema shemi kategorija. Za tu je fazu važno to što se osjeća antiplatonistička tendencija u Aristotelovu nauku da je prvo sutstvo isključivo tóde tî kao jedna osjetilno spoznatljiva stvar, a to Oehler naziva »provokacijom« (90) u okružju Platonove Akademije.

¹ Usp. K. Oehler, *Die Lehre vom Noetischen und Dianoetischen Denken bei Platon und Aristoteles*, München 1962, Hamburg 1985; *Ein Mensch zeugt einen Menschen. Über den Mißbrauch der Sprachanalyse in der Aristotelesforschung*, Frankfurt am Main 1963; *Der Unbewegte Bewegter des Aristoteles*, Frankfurt am Main 1984.

² Sustavno filozofijsko-filologijsko istraživanje Aristotelova nauka o kategorijama počinje zapravo tek s knjigom A. Trendelenburga *Geschichte der Kategorienlehre* (Berlin 1846), a dalje se razvija posebno u utjecajnim studijama H. Bonitza (*Über die Kategorien des Aristoteles*, Wien 1853) i O. Apelta (»Die Kategorienlehre des Aristoteles«, u: *Beiträge zur Geschichte der griechischen Philosophie*, Leipzig 1891, S. 101-216). Upravo njima Oehler posvećuje najviše pažnje u svojem »Uvodu« (57-67).

Ontologiziranje problema kategorija nastupa u trećoj fazi, gdje kategorije predstavljaju odgovor na pitanje »Na koliko se načina izriče suće?« (ποσαχῶς λέγεται τὸ δῦ). Da bi se vrste sućega uopće mogle klasificirati pomoću kategorija, nužno je da same kategorije već budu izvedene, i to u logičkoj analizi strukture predikacije.

Što se samoga prijevoda tiče, suvišno bi i neprimjereno bilo o njemu opširno razglabati, budući da način prevodenja s grčkoga na njemački jezik za nas nije od velike važnosti. Pa ipak, valjalo bi ponešto reći o specifičnostima Oehlerova pristupa problemu koje se odnose na problem prevodenja Aristotela na bilo koji jezik.

U nejasna mjesta u Aristotelovu tekstu Oehler nije unosio pojašnjavajuće dopune, nego ih je obilato komentirao u zasebnim poglavljima. Hoćemo li to potkrnjepiti primjerom, dovoljno je kratko se zadržati na drugoj rečenici *Kategorija*. Nakon što je objasnio da su homonimne one stvari/riječi kojima je samo ime zajedničko, a λόγος τῆς οὐσίας (Oehler prevodi: »Definition des Seins«) različan, Aristotel veli (Cat. 1. 1a2-3): οὗτον οὖν ὃ τε ἀνθρώπος καὶ τὸ γεγομένον. Ako se ova rečenica doslovno prevede na bilo koji jezik, njezin će smisao ostati nejasan. On je razumljiv samo u grčkome jeziku, odnosno samo se u njemu ovdje čuje homonimija. Naime, radi se o tome da ζῶν znači i »živo biće«, »živeće« kao i »slika« ili »znak« i to bilo čega, a ne samo nečega živog. Budući da niti njemačko »Lebewesen« niti hrvatsko »živeće« ne pokriva značenje riječi ζῶν, teško bi bilo iz Oehlerova prijevoda ovoga mesta (»So wird zum Beispiel der Name "Lebewesen" sowohl in bezug auf den Menschen als auch in bezug auf das Bild gebraucht«) zaključiti o čemu se kod homonimije radi. No, Oehler zato daje iscrpne komentare i navodi pritom odgovarajuće primjere homonimije iz njemačkoga jezika (npr. »Schößling«, »Drang« i »Trieb«). I na drugim spornim mjestima on postupa na sličan način, čime se pokazuje visok stupanj upotrebljivosti ovakva prijevoda.³

Deset kategorija (4. 1b26-27: οὐσία, ποσόν, ποιόν, ποός τι, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν) Oehler prevodi: eine Substanz, ein Quantitatives, ein Qualitatives, ein Relatives, ein Wo, ein Wann, ein Liegen, ein Haben, ein Tun, ein Erleiden. Pritom daje i kraće objašnjenje za svaki od tih izraza. Upotrebu izraza »Substanz« za οὐσία Oehler pravda činjenicom da je taj izraz tokom povijesti filozofije postao opravdan i samorazumljiv, te da njegovo rješenje »počiva na toj konvenciji« (200). Što se tiče ποιόν i ποσόν, jasno je da ih treba razlikovati od apstraktnih imenica ποιότης (Cat. 8. 8b25, 10a27) i ποσότης (Metaph. Zl. 1028a19); »prijevod slijedi ovu razliku« (200). Slično je razlikovanje prisutno i kod ποῦ i ποτέ. No, poseban je problem s izrazom ποός τι. Dok u Cat. 4. 1b26 taj izraz prevodi, kao što smo vidjeli, »ein Relatives«, Oehler se na drugim mjestima (npr. 7. 6a36, 6b2, 6b15, 6b20 itd.) koristi izrazom »Relativa«. Problem je u tome da li Aristotel pod τὰ ποός τι podrazumijeva samo *relatum* koji je kao terminus a quo ovisan o terminusu ad quem, ili oba člana (*relata*), ili pak vezu između ta dva pojma, *relator*.⁴ Oehler veli: »Za označivanje onoga što Aristotel u ovome

³ Kao protuprimjer mogao bi se navesti naš prijevod ovoga mesta (Aristotel, *Organon*, prevela K. Atanasijević, Beograd, 1965): »Tako se, na primer, ime "životinja" upotrebljava da označi kako jednog stvarnog tako i jednog naslikanog čoveka«. Ovdje je na djelu posve drugačiji pristup: u Aristotelov se tekst unose dodaci eda bi se onda mogao prenijeti smisao grčke rečenice. No, nisam siguran da se uspio zadržati onakav homonimni odnos na kakav je mislio Aristotel.

⁴ Ta je tri značenja izlučio i temeljito istražio K. Bärthlein: »Zur Entstehung der aristotelischen Substanz-Akzidens-Lehre«, u: ARCHIV FÜR GESCHICHTE DER PHILOSOPHIE 50/1968, posebno S. 211-223. Bärthlein je to pitanje razmatrao i u osvrtu na djelo kojim se ovdje bavimo (K. Bärthlein: »Zur aristotelischen Kategorienlehre«, u: PHILOSOPHISCHE RUND-SCHAU 33/1986, S. 281-291).

poglavlju (naime u 7. poglavlju F. G.) hoće objasniti koristi se supstantiviranim formom prijedloga s akuzativom ('in bezug auf etwas'), koja govori da različni entiteti stoje u odnošajnoj svezi» (239); i dalje: »izraz πρός ti rekurira na relata, odn. fundamente, tj. na stvari koje su pri danoj relaciji međusobno zdržane, a ne na relaciju kao takvu» (239). U Aristotela, dakle, ne nalazimo učenje o relaciji samoj, nego samo o stvarima koje ulaze u relaciju.

U svojim komentarima, a i u nekim dijelovima »Uvoda«, Oehler objašnjava što je navlastiti predmet kategorijalne podjele, odnosno kategorijalnoga razlikovanja, a svoje stajalište sugerira već u prijevodu. Tako on 1a1 (ὅμονυμα λέγεται...) prevodi »Homonym heißen Dinge...« (istakao F.G.), a isto i u slučaju sinonima i paronima. Nadalje, tāčka u 2. 1a20 (τῶν δύτων τὰ μὲν καθ' ὑποκείμενου τινὸς λέγεται...) prevodi opet »die Dinge«. Već i takvim prijevodom na neki način odgovara na pitanje kojim su se još i stari komentatori bavili, na pitanje dijeli li se u *Kategorijama* tāčka ili tāčka λεγόμενa. U obzir naime dolazi oboje: za tāčku u prilog govori podjela u 1. 1a20-1b10, a za tāčku λεγόμενa dovoljna je i sama činjenica što su kategorije definirane kao tāčka κατὰ μηδεμίαν συμπλοκήν λεγόμενa (4. 1b25), a važno je i prethodno razlikovanje između povezanih i nepovezanih izraza (2. 1a16-20). Oehlerova je pozicija vrlo jasna: »četverostruka razdioba u 2. pogl. razdioba je stvari, a ne imena. Nije stvar, suče, čv, samo ono što je u nečemu podležećem (das Zugrundeliegende – to je njegov prijevod υποκείμενον – F.G.), nego je stvar i ono što je o nečemu podležećem "izrečeno" ... ne ime. Ono što se "o nečemu podležećem izriče" nisu jezični entiteti, nego stvari na koje se jezični entiteti odnose...« (87). »Stvari« (die Dinge, tāčka πρόγραμμα) jesu dakle isto što i »suća« (ili, bolje, »bića«, tāčka δύτa), a Oehler im daje vrlo široko značenje ne misleći pod njima tek na protežne i zamjetljive predmete nego i »stanja stvari«, »svojstva«, »klase«, »oznake klasa« itd. (210). Čak i tamo gdje Aristotel izrijekom spominje tāčka λεγόμενa (2. 1a16-20 i 4. 1b25) radi se ujedno i o tāčka δύτa, tj. o »δύτa u mediju jezika« (205). Dok se za nas danas samo ono jezično, a ne i »stvarno«, dade predicirati, za Aristotela to razlikovanje ne postoji. U osnovi toga, misli Oehler, stoji shema paralelizma između bitka, mišljenja i jezika. U objašnjenju toga paralelizma on se koristi analizom znaka (σημεῖον) tumačeći posebno Int. 1. 16a3-8.⁵ Ova ideja nije nova; još su antički komentatori obradivali taj problem (a on stoji i u pozadini spora oko univerzaliteta), a u XIX. je stoljeću to posebno isticao H. Steinthal govoreći o Aristotelovu »identificiranju pojma i riječi«.⁶ Ipak, važnost je ovakva Oehlerova umovanja u tome što je tu karakteristiku Aristotelove ontologije konzektventno primijenio na spor oko značenja kategorijalne razdiobe.

Mnoga Oehlerova rješenja ostaju prijeporna. Posebno spornim mjestom smatram njegovu tvrdnju da kategorije zadobivaju svoje ontologisko značenje tek u – po njegovoj podjeli – trećem stupnju. To je bespogovorno prihvatljivo samo ako u istraživanju polazimo od analize značenja izraza κατηγορία, budući da nas to nužno vodi u logičku analizu predikacije. No, promotrimo li stvar s ontologiskoga aspekta, odnosno s aspekta nauka o višežnačnosti bitka koji se nauk Aristotelu pojavljuje prije svega iz spora s Parmenidom (Phys. A3. 186a22ff.), vidjet ćemo da je prvi aspekt višežnačnosti bitka za Aristotela uvek vezan za kategorijalnu višežnačnost, a cijeli nauk o πολλαχός λεγόμενa spada u rano razdoblje njegova filozofiranja. Upravo ovdje vidim najbolju mogućnost dijaloga s Oehlerom. I druga njegova rješenja otvaraju dalju polemičku oko Aristotela; uz one karakteristike navedene na početku, to je i najveća vrijednost ove knjige.

Filip Grgić

⁵ Problem sheme paralelizma između bitka, mišljenja i jezika Oehler je obradivao i u *Die Lehre vom Noetischen und Dianoetischen Denken bei Platon und Aristoteles*, S. 20-31, 147-151 (prema 2. izdanju). Razmatranja u komentarima uz *Kategorije* sustavnija su i dopunjena nekim novim momentima.

⁶ H. Steinthal, *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern I*, Berlin 1880, S. 204.